

מסורת הש"ס
 א. (כעין זה) שבת ט"ב, קמ"ב, נדה כ"א, ב.
 ב. בבורות ה"ב, ושם סומנו מקבילות.
 ג. חולין קל"א, ילק"ש נ"ד, תקיח.
 ד. ראה חולין ע"ט, א, ב.
 פ. א, קלב, א, וראה עוד חולין ט"א, ע"ב, ילק"ש תורה תתקט.
 ה. חולין ע"ט, א.
 ו. בבורות י"ב, ושם סומנו מקבילות.
 ז. בבורות י"ב, ז, א, תוספתא בבורות פ"א ט.

גְרִסוֹת

לרב הונא – דורות בשי"מ מביא גרסה: **אלא לרב הונא לימא אפילו ולדי ולדות פטור למה ליה למימר עד עשרה דרי**.
המקבל צאן ברזל מן הגוי ולדות פטורין יש בכתיב ובשי"מ בשם הרא"ש וכן ב"י: **המקבל צאן ברזל מן הגוי הן ולדות פטורין**.
 וולדי ולדות לא בכתיב ועוד: **ולדי ולדות חייבין ובשי"מ ולדי ולדות חייבים**.

אימא הן ולדות פטור יש בכתיב ובשי"מ: אימא הן הולדות פטור ויש: אימא הן ולדות פטורין ויש: אימא ולדות פטור.
בחוששין לזרע האב לענין אותו ואת בנו קמילגי בכתיב: בחוששין לזרע האב קמילגי לענין אותו ואת בנו.
מר סבר זיל בתר אימיה והאי נדמה הוא בכתיב: **מר סבר זיל בתר ידיה ומר סבר זיל בתר אימיה והאי נדמה**.
חזרה שיות למקומן בכתיב: חזרו שיות למקומן ויש בכתיב: חזרה שיות למקומה.

לשוך
שייות
 מלה זו היא שם עצם מופשט (ונדיר) שמשמעו – התכונה של היות שה, שנעשת כאן מושג "שייות".

אישים
רב אושעיא
 ידועים כמה אמוראים בשם זה. כאן מדובר באמורא בן חזר השלישי, שנולד בבבל וחי בנהרדעא, ולמד אצל רב יהודה ורב חונא, גדולי הדור שלפניו. פעמים רבות הוא מוסר ברייתות ומבאר את תוכן, כמו בסוגיה כאן. רב אושעיא עלה עם רב חנניה, מבבל לארץ ישראל ויחד למדו תורה אצל ר' יוחנן (על שיהא מוסר שיהו מורע עלי הכהן, ורבים סבורים שהיה אחיו. ויש אומרים שרבה הנוכח כאן גם כן היה אחיו).
 מלבד גדלותו בתורה היה רב אושעיא מפורסם בחסידותו ובדקדוקו המופלגת.

היינו דאמר ליה [זהו שאומר לו] **רבן שמעון בן גמליאל**: לא רק שני דורות פטורים, אלא **אפילו עד עשרה דורות פטורין**. אלא לשיטת רב הונא, דאמר [שאוומר]: **לא נחית תנא קמא לדרי** [לא יורד התנא הראשון למספר דורות] שפטורים, אלא מבחין הבחנה עקרונית בין ולדות צאן ברזל עצמם, שפטורים, לבין כל הנולדים מהם, שהם חייבים בכורה, מאי [מה]. מדוע השתמש בלשון "**אפילו עד עשרה דורות**"? יאמר: ולדי ולדות פטורים, וממילא מובן כי הוא הדין לכל הדורות, שאינם ולדות צאן ברזל עצמם! ומשיבים: **אמר לך** [יכול לומר לך] **רב הונא: רבן שמעון בן גמליאל על המקרה שהעמיד ולדות תחת אמותיהם קאי** [הוא עומד, מתייחס], **דנחית לדרי** [ששם התנא הראשון יורד לדורות], ואומר שולדות וגם ולדי ולדות פטורים, ולכן מוסיף רבן שמעון – לא רק אלו, אלא אפילו עד עשרה דורות. ומציעים, **תא שמע** [בוא ושמע] ראה לדבר ממה ששינוי בתחילת המשנה: **המקבל צאן ברזל מן הגוי – ולדות פטורין, וולדי ולדות לא**. והרי זו תיובתא [קושיה חמורה] על רב יהודה, שאמר שגם ולדי ולדות פטורים! ומשיבים: **אמר לך** [יכול לומר לך] **רב יהודה: אימא** [אומר] ותקן את הלשון: הן [הולדות] וולדותיהן פטורים. איבא דאמרי [יש אומרים] שהביאו ראה כמה **תיובתא** [קושיה] על רב הונא, שאמר כי רק הולדות פטורים! ודוחים, **אמר לך** [יכול היה לומר לך] **רב הונא, אימא** [אומר]: הן, כלומר, הולדות – פטור, וולדי ולדות – חייב.

א שינוי במשנה: **רחל שילדה בכור זכר כמין עז, ועז שילדה כמין רחל – אינו קדוש בכורה**. ובענין זה מסופר, **אתא** [בא] **רב אושעיא מנהרדעא לסורא ואייתי מתניתא בידיה** [והביא ברייתא בידו]: **רחל בת עז, ועז בת רחל – ר' מאיר מחייב, וחכמים פטורין**. אמר ליה [לו] **רב הושעיא לרבה: כי עיילת לקמיה** [כאשר אתה נכנס לפני] **רב הונא** (שעמד בראשות הישיבה בסורא), **בעי מיניה** [שאל אותו]: **מה שנאמר בברייתא שהבאתי, שר' מאיר מחייב ברחל בת עז, או בעז בת רחל, למאי** [למה], **לאיזה עניין** נאמר? **אילמא** [אם תאמר] **לענין בכורה – ולית ליה** [וכי אין לו] **לרבי מאיר מה שדרשו: "אך בכור שור"** (במדבר יח, יז) – שאין דין בכורה חל עד שיהא הוא שור ובכורו שור, לומר, שיהא הבכור (ולאו דוקא שור) דומה למין אמו? **אלא** תאמר שהוא לענין ראשית הגז, שצריך לתת לכהן מצמר הכבשים, ולשיטת רבי מאיר, אף אם היתה זו עז בת רחל חייב. על כך יש לתמוה: וכי לית ליה [אין לו, אינו סבור] כמו הא דתנא דבי [ו] ששנה החכם מביט מדרשו של רבי ישמעאל: **כבשים שצמרון קשה – פטורין מראשית הגז, שנאמר: "ומגז כבשי יתחמם"** (איוב לא, כ), ומכאן למדנו שרק צמר שעושים ממנו בגד להתחמם בו הריהו בכלל "ראשית גז צאנן" (דברים יח, ד)? והלאו שער עז בת רחל קשה ואינו ראוי לכך! **אמר ליה** [לו] **רבה לרב אושעיא, ניחזי אנן** [נראה אנחנו, ונרון בעצמנו] **כפירוש דברי ר' מאיר: הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים] – **ברחל שילדה מין עז, ואביו שנתעברה ממנו רחל זו, הריהו תייש**. ור' מאיר וחכמים, בשאלה האם חוששין לזרע האב לענין איסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד קמילגי [חלוקים הם], שר' מאיר סבר [סבור] **חוששין לזרע האב, כלומר, מייחסים את בעל החיים לאב** (ולא רק לאם), ואסור לשחוט את התייש ובנו ביום אחד, ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: **אין חוששין לזרע האב, ואין איסור שחיטת אותו ואת בנו נוהג אלא באב ובלד**. ומקשים: **אי הכי** [אם כן], **ליפלו** [שיחלקו] **בשאלה של חוששין לזרע האב בעלמא** [בכלל], **בפלוגתא** [במחלוקת]. כמו שחלקו [וחכמים] האם יש איסור שחיטה של אב ובנו ביום אחד, או רק של אם ובנה, ולא דוקא במקרה זה של רחל שילדה מין עז ואביו תייש! אלא, לעולם צריך אתה לומר כי ר' מאיר וחכמים נחלקו ביחס לדין בכורה. ר' מאיר, סבור: **זיל בתר אימיה** [לך אחר אמו], **תבדוק** רק את אמו, והאי לאו [וחה לא] **נדמה למין אחר הוא**, וחייב בכורה. **ומר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **זיל בתר אימיה דאימיה** [לך אחר אם אימיה, הולד] **נדמה הוא**, שהוא מזרע רחלים, ודומה לעז. **ואיבעית אימא** [ואם תוצה אומר]: **נחלקו ר' מאיר וחכמים ברחל בת עז בת רחל, מר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **מר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **לא אומרים חזרה שיות למקומן, אלא כל ולד שאינו כמין אמו פטור מן הכורה**. **רב אשי אמר**: מחלוקת ר' מאיר וחכמים היא כגון שיש בו בכורה מקצת סימנין של אמו, שהוא דומה לה במקצת, דעת ר' מאיר הריהו כדעת סתם משנתנו, שאם יש בו מקצת סימנים של אמו חייב בכורה (שסתם משנה ר' מאיר היא). **ומאן** [ומי הם] **חכמים** החולקים עליו – ר' שמעון הוא, דאמר [שאוומר]: אינו בכור עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו.

א שינוי במשנה: **רחל שילדה בכור זכר כמין עז, ועז שילדה כמין רחל – אינו קדוש בכורה**. ובענין זה מסופר, **אתא** [בא] **רב אושעיא מנהרדעא לסורא ואייתי מתניתא בידיה** [והביא ברייתא בידו]: **רחל בת עז, ועז בת רחל – ר' מאיר מחייב, וחכמים פטורין**. אמר ליה [לו] **רב הושעיא לרבה: כי עיילת לקמיה** [כאשר אתה נכנס לפני] **רב הונא** (שעמד בראשות הישיבה בסורא), **בעי מיניה** [שאל אותו]: **מה שנאמר בברייתא שהבאתי, שר' מאיר מחייב ברחל בת עז, או בעז בת רחל, למאי** [למה], **לאיזה עניין** נאמר? **אילמא** [אם תאמר] **לענין בכורה – ולית ליה** [וכי אין לו] **לרבי מאיר מה שדרשו: "אך בכור שור"** (במדבר יח, יז) – שאין דין בכורה חל עד שיהא הוא שור ובכורו שור, לומר, שיהא הבכור (ולאו דוקא שור) דומה למין אמו? **אלא** תאמר שהוא לענין ראשית הגז, שצריך לתת לכהן מצמר הכבשים, ולשיטת רבי מאיר, אף אם היתה זו עז בת רחל חייב.

א שינוי במשנה: **רחל שילדה בכור זכר כמין עז, ועז שילדה כמין רחל – אינו קדוש בכורה**. ובענין זה מסופר, **אתא** [בא] **רב אושעיא מנהרדעא לסורא ואייתי מתניתא בידיה** [והביא ברייתא בידו]: **רחל בת עז, ועז בת רחל – ר' מאיר מחייב, וחכמים פטורין**. אמר ליה [לו] **רב הושעיא לרבה: כי עיילת לקמיה** [כאשר אתה נכנס לפני] **רב הונא** (שעמד בראשות הישיבה בסורא), **בעי מיניה** [שאל אותו]: **מה שנאמר בברייתא שהבאתי, שר' מאיר מחייב ברחל בת עז, או בעז בת רחל, למאי** [למה], **לאיזה עניין** נאמר? **אילמא** [אם תאמר] **לענין בכורה – ולית ליה** [וכי אין לו] **לרבי מאיר מה שדרשו: "אך בכור שור"** (במדבר יח, יז) – שאין דין בכורה חל עד שיהא הוא שור ובכורו שור, לומר, שיהא הבכור (ולאו דוקא שור) דומה למין אמו? **אלא** תאמר שהוא לענין ראשית הגז, שצריך לתת לכהן מצמר הכבשים, ולשיטת רבי מאיר, אף אם היתה זו עז בת רחל חייב. על כך יש לתמוה: וכי לית ליה [אין לו, אינו סבור] כמו הא דתנא דבי [ו] ששנה החכם מביט מדרשו של רבי ישמעאל: **כבשים שצמרון קשה – פטורין מראשית הגז, שנאמר: "ומגז כבשי יתחמם"** (איוב לא, כ), ומכאן למדנו שרק צמר שעושים ממנו בגד להתחמם בו הריהו בכלל "ראשית גז צאנן" (דברים יח, ד)? והלאו שער עז בת רחל קשה ואינו ראוי לכך! **אמר ליה** [לו] **רבה לרב אושעיא, ניחזי אנן** [נראה אנחנו, ונרון בעצמנו] **כפירוש דברי ר' מאיר: הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים] – **ברחל שילדה מין עז, ואביו שנתעברה ממנו רחל זו, הריהו תייש**. ור' מאיר וחכמים, בשאלה האם חוששין לזרע האב לענין איסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד קמילגי [חלוקים הם], שר' מאיר סבר [סבור] **חוששין לזרע האב, כלומר, מייחסים את בעל החיים לאב** (ולא רק לאם), ואסור לשחוט את התייש ובנו ביום אחד, ורבנן סברי [וחכמים סבורים]: **אין חוששין לזרע האב, ואין איסור שחיטת אותו ואת בנו נוהג אלא באב ובלד**. ומקשים: **אי הכי** [אם כן], **ליפלו** [שיחלקו] **בשאלה של חוששין לזרע האב בעלמא** [בכלל], **בפלוגתא** [במחלוקת]. כמו שחלקו [וחכמים] האם יש איסור שחיטה של אב ובנו ביום אחד, או רק של אם ובנה, ולא דוקא במקרה זה של רחל שילדה מין עז ואביו תייש! אלא, לעולם צריך אתה לומר כי ר' מאיר וחכמים נחלקו ביחס לדין בכורה. ר' מאיר, סבור: **זיל בתר אימיה** [לך אחר אמו], **תבדוק** רק את אמו, והאי לאו [וחה לא] **נדמה למין אחר הוא**, וחייב בכורה. **ומר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **זיל בתר אימיה דאימיה** [לך אחר אם אימיה, הולד] **נדמה הוא**, שהוא מזרע רחלים, ודומה לעז. **ואיבעית אימא** [ואם תוצה אומר]: **נחלקו ר' מאיר וחכמים ברחל בת עז בת רחל, מר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **מר סבר** [וחכם זה, חכמים, סבור]: **לא אומרים חזרה שיות למקומן, אלא כל ולד שאינו כמין אמו פטור מן הכורה**. **רב אשי אמר**: מחלוקת ר' מאיר וחכמים היא כגון שיש בו בכורה מקצת סימנין של אמו, שהוא דומה לה במקצת, דעת ר' מאיר הריהו כדעת סתם משנתנו, שאם יש בו מקצת סימנים של אמו חייב בכורה (שסתם משנה ר' מאיר היא). **ומאן** [ומי הם] **חכמים** החולקים עליו – ר' שמעון הוא, דאמר [שאוומר]: אינו בכור עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו.

עיונים

רבן שמעון בן גמליאל אהעמיד קאי שהתנא הראשון סבור כי כשהעמיד ולדות תחת אמותיהם כוונתו להוסיף לשיעבודו של הגוי דור נוסף. ואילו רבן שמעון בן גמליאל סבור כי הדבר מורה שנתכוון לשיעבוד לו את כל הדורות שיצאו מצאן הברזל (תפארת ישראל. לפי פירוש רש"י ליהעמיד, ראה במשנה).

אמר לך רב יהודה אימא הן וולדותיהן בתוס' בעמד הקדמם (ד"ה טעמא) הבינו כי לדעת רב יהודה אין מתקנים את נוסח המשנה. אלא שזאת כוונת המשנה, ולא הוצרכה המשנה לומר זאת, משום שהוא מובן מאליו. וכבר תמחו ראשונים מדוע לא הובאה ראייה זו מלשון המשנה כבר מתחילה (וראה בעינים בעמד הקדמם). ויש שהסבירו כי הקושיה על רב יהודה אינה מן המשנה, אלא מברייתא, שהגריסה בה הייתה: "הן וולדותיהן", כלומר, רק ולדות צאן ברזל עצמם ולא מעבר לכך (ויש שרצו לומר בשי"מ שכן הייתה גרסת המשנה). ודחיית הגמרא היא כי לשיטת רב יהודה יש לגרס "ולדותיהן" בשני ווים, כלומר הם וולדותיהם (רא"ש בשי"מ, וכן נראה לכאורה מלשון רש"י, וראה הגהות הבי"ח).

אמר לך רב הונא אימא הן וולדות פטור ראה בגרסות, שיש שגורסים: אימא הן ולדות, בר אחת. ויש גרסה: אימא הן הולדות פטורים. ויש גרסה אחרת, לפיה מתקן רב הונא את הנוסח, ומוחק את המלה "הן". וייתכן כי רב הונא אינו משנה את הנוסח הקיים, אלא רק מוסיף את המשנה: "ולדי ולדותיהן חייב", ומכאן שמה שנאמר מתחילה עסק בולדות, ולא בולדי הולדות. **כבשים שצמרון קשה וכו'** אף שמצאנו בדברי חכמים שעושים אריגים משער (נוצת) העינים, מכל מקום לשון "גז אמורה בפטור" ימגז כבשי יתחמם, וגיהא אינה השייכת אלא בכבשים (חידושי בתרא עפ"י חולין קל"א).

זיל בתר אימיה דאימיה שהואיל ואמו הריהו "נדמה" – נחשב כל הבא ממנה לנדמה, ופטור מן הכורה. כשם שטוהר הבא מן הטמא הריהו טמא. וגם כל הנולדים ממנו טמאים. והרי זה כפי מן הכורה.

היינו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל – אח אמרת שמי דורות למטה מלאך ברזל ומו לך, ולא אמיתא אפילו עד עשרה דורות נמי פטורין. והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האו מנינא נקט כמנה דוכתי. וקרא נמי נקטו להו, דכתיב (דברים כג): "גם דור עשירי", וכן אסורין לעולם. אכטריך למיתני הכי, דלס הוא מני "אפילו וולדי ולדות פטורין" הוא אמיתא: הני הוא דפטור רבן גמליאל, טפי מהני – לא. כי היכי דשמעין ליה לתנא קמא דפטור ולדי ולדות, אף על גב דלא מנהמוטוי של גוי ממש נולדו, ומתייב וולדי וולדין ולדות לתת ולדן לכהן – הני בולד ולדי וולדות] – נחז דרש טפי מתייב. אלא לרב הונא דאמר לא נחית תנא קמא למיפטר דרי – דלא פטר אלא ולדות של לאן ברזל, והאיל וילאו מנהמוטוי ממש של גוי – למה ליה לרבן שמעון בן גמליאל למימר "עד עשרה דורות"? לימא: "אפילו ולדי ולדות פטורין", ושמעין מינה כי היכי דפטור ולדי ולדות אף על גב דלא מנהמוטוי של גוי ממש ילאו – הוא הדין נמי עד עשרה דורות! אהעמיד קאי – שהעמיד ולדות תחת אמותיהן קאי, דנחת תנא קמא למיפטר דרי. אימא הן וולדות – דמשמע מני דרי, הן – הולדות, וולדות אחרים. אימא הן וולדות – כלומר, הן – הולדות עלמין, ולא תימא וולדות, מגז כבשי יתחמם – אלמא: נחז מימוס קרי גז, דלא נחז מימוס לא קרי גז. והן עז נחז כמנה קשה, דלמר עזים קשה הוא. חוששין לזרע האב – אס שחוט האב והן ציוס אחד. והילכך רבי מאיר מתייב אס שחטו ובנו חייב, והאיל וזה דומה לו. אין חוששין. ענו נחז עז, ושחט אותה ואת אביה ציוס אחד. כי היכי דפליגי חכמים פטורין. בעהב בת רחל – ונגז עז בת רחל – עז בת עז בת רחל מייב. ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל – ומדא קתני ברחל בת עז, ואותה עז הימה נחז רחל, רבי מאיר מתייב ליתן לכהן דמורה שיות למקומן ולא נדמה הוא. והן רחל בת עז – לאו רחל ממש, דהא נקשה לא קדשה צבורה, אלא מין רחל קאמר.

א "רחל שילדה מין עז" כו'. **אתא רב אושעיא מנהרדעא ואייתי מתניתא בידיה: רחל בת עז, ועז בת רחל – רבי מאיר מחייב, וחכמים פטורין**. אמר ליה **רב הושעיא לרבה: פי עיילת לקמיה דרב הונא, בעי מיניה: רבי מאיר מחייב למאי? אילמא לכורה – ולית ליה לרבי מאיר** "אך בכור שור", **עד שיהא הוא שור ובכורו שור? אלא לראשית הגז – ולית ליה הא דתנא דבי רבי ישמעאל: כבשים שצמרון קשה פטורין מראשית הגז, שנאמר: "ומגז כבשי יתחמם"?** אמר ליה: **ניחזי אנן, הךא במאי עסקינן – ברחל שילדה מין עז ואביו תייש; ובחוששין לזרע האב לענין אותו ואת בנו קמילגי, דרבי מאיר סבר: חוששין לזרע האב, ורבנן סברי: אין חוששין לזרע האב**. – **אי הכי, ליפלו בחוששין לזרע האב בעלמא, בפלוגתא דחנניה ורבנן! אלא לעולם לכורה, והךא במאי עסקינן – ברחל בת רחל בת עז; מר סבר: זיל בתר אימיה, והאי נדמה הוא, ומר סבר: זיל בתר אימיה דאימיה, והאי נדמה הוא. ואיבעית אימא: ברחל בת עז בת רחל; מר סבר: חזרה שיות למקומן, ומר סבר: לא חזרה שיות למקומן. רב אשי אמר: כגון שיש בו מקצת סימנין, ומאן חכמים – רבי שמעון, דאמר: עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו.**

תוספות

ולית ליה הא דתנא רבי ישמעאל כבשים שצמרון קשה כו' – לא הוה מצי למיפרך דנימטעו בת רחל מקרא דממעטין (חולין קל"א), שער עזים מ"לעמוד ולשרת", דבעינן דבר הראוי לשירות, ולאפוקי נוצה של עזים. דדילמא, כיון דהוי ממין הראוי לשירות, שהיא בת רחל – סגי בהכי.

ברחל שילדה מין עז ואביו תייש – והא דנקט מין עז – לרבותא, דאף על גב דהוועיל זרע האב לשנות הולד למין עז כמותו, אפילו הכי לא חיישי רבנן לזרע האב. ומיהו, דפריך: ליפלו בחוששין לזרע האב בעלמא – לא חייש לרבותא זו.

היינו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל – אח אמרת שמי דורות למטה מלאך ברזל ומו לך, ולא אמיתא אפילו עד עשרה דורות נמי פטורין. והוא הדין טפי מעשרה, אלא כי האו מנינא נקט כמנה דוכתי. וקרא נמי נקטו להו, דכתיב (דברים כג): "גם דור עשירי", וכן אסורין לעולם. אכטריך למיתני הכי, דלס הוא מני "אפילו וולדי ולדות פטורין" הוא אמיתא: הני הוא דפטור רבן גמליאל, טפי מהני – לא. כי היכי דשמעין ליה לתנא קמא דפטור ולדי ולדות, אף על גב דלא מנהמוטוי של גוי ממש נולדו, ומתייב וולדי וולדין ולדות לתת ולדן לכהן – הני בולד ולדי וולדות] – נחז דרש טפי מתייב. אלא לרב הונא דאמר לא נחית תנא קמא למיפטר דרי – דלא פטר אלא ולדות של לאן ברזל, והאיל וילאו מנהמוטוי ממש של גוי – למה ליה לרבן שמעון בן גמליאל למימר "עד עשרה דורות"? לימא: "אפילו ולדי ולדות פטורין", ושמעין מינה כי היכי דפטור ולדי ולדות אף על גב דלא מנהמוטוי של גוי ממש ילאו – הוא הדין נמי עד עשרה דורות! אהעמיד קאי – שהעמיד ולדות תחת אמותיהן קאי, דנחת תנא קמא למיפטר דרי. אימא הן וולדות – דמשמע מני דרי, הן – הולדות, וולדות אחרים. אימא הן וולדות – כלומר, הן – הולדות עלמין, ולא תימא וולדות, מגז כבשי יתחמם – אלמא: נחז מימוס קרי גז, דלא נחז מימוס לא קרי גז. והן עז נחז כמנה קשה, דלמר עזים קשה הוא. חוששין לזרע האב – אס שחוט האב והן ציוס אחד. והילכך רבי מאיר מתייב אס שחטו ובנו חייב, והאיל וזה דומה לו. אין חוששין. ענו נחז עז, ושחט אותה ואת אביה ציוס אחד. כי היכי דפליגי חכמים פטורין. בעהב בת רחל – ונגז עז בת רחל – עז בת עז בת רחל מייב. ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל – ומדא קתני ברחל בת עז, ואותה עז הימה נחז רחל, רבי מאיר מתייב ליתן לכהן דמורה שיות למקומן ולא נדמה הוא. והן רחל בת עז – לאו רחל ממש, דהא נקשה לא קדשה צבורה, אלא מין רחל קאמר.

שמסביר ר' יוחנן להלן דינו של שער ראש חודש, שצריך שיהא שער מיוחד מששת ימי בראשית (חזון איש). וראה עוד בגרסות, שהגרסה בחלק מכתבי היד: "זיל בתר אימיה", כלומר, שאמו הרידה נדמה.

ואיבעית אימא ברחל בת עז בת רחל ולפי זה יש להבין את לשון הברייתא "רחל בת עז ועז בת רחל" לא כשני מקרים שונים, אלא כמקרה אחד – רחל שהיא בת עז, ואותה עז היא בת רחל (רש"י).

אורח ההלכה

כבשים שצמרון קשה אין חייבין בראשית הגז אלא הכבשים בלבד, שהצמר שלהן הוא הראוי לכבשים. היה צמרם קשה ואינו ראוי ללבישה – פטורים מראשית הגז. שאין מתנה זו ניתנת לכהן אלא כדי שיוכל להשתמש בה כלבוש. כתנא דבי רבי ישמעאל. (רמב"ם ספר ודעים הלכות ביכורים פ"א ה"ד. ש"ע שם של"ג, ב).

חוששין לזרע האב הדבר ספק אם איסור "אותו ואת בנו" נוהג רק באם, או גם באב. לפיכך, אם נודע בוודאי שזה הוא אביו – אין שוחטים שניהם ביום אחד, אבל אם שחט – אינו לוקה. שספק אם הלכה כחנניה או כרבנן. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ב ה"יא. ש"ע שם טו, ב). **רחל בת רחל בת עז וכו'** כתב בעל הטורים: רחל בת רחל ואותה רחל היא בת עז, ועז בת עז ואותה עז היא בת רחל, ורחל בת עז בת רחל – כולן פטורין מהבכורה. כחכמים, וכפי שממדידה הגמרא את מחלוקתם עם רבי מאיר. והרמב"ם שר"ע לא הביאו דברים אלה, משום שרב אשי שהלכה כמותו העמיד את מחלוקת ר' מאיר וחכמים בענין אחר, ולדעתו גם חכמים סבורים שבמקרה זה חייבים. וכן פשוטו לשון המשנה (ב"י. ועיין בלח"מ ובפתי"ש). (שור ובית יוסף יו"ד סימן שטו). **יש בו מקצת סימנין** רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל, אם היה בו מקצת סימני אמו – היה זה בכור. כסתם משנתנו. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בבורות פ"ב ה"ז. ש"ע יו"ד שטו, ה).

מסורת הש"ס
 א. ראה יבמות יט,א.
 כח,א. שבועות לב,א. ועמוד
 ב. בכורות ט,א. יח,א.
 ג. משנה מידות פי"ג מ"א.
 זבחים נג,א. מנחות צ"ב.
 ירושלמי מע"ש פ"ה ה"א.
 ברייתא דמלאכת המשכן
 (קירשנר) פי"א. ב"ר פמ"ג ט.
 שה"ר פ"ד ה. ילק"ש תורה
 עו. שם ש"ע. שם שפה. שם
 תתקפח.

גרסות
 זימנין דקא יהיב עליונים
 למטה בכת"י: הא קיהיב
 עליונים למטה.
 דמרווח בה בכת"י:
 דמרווח ליה ויש בכת"י:
 דמרווח ביה.

וכשישחט חייב במתנות, צריך לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה, ככל בהמת
 חולין. ורבי יוסי פוטר אותו ממתנות. מת אחד מהן, מן השניים שנוולדו
 יחד, ואין לפנינו אלא אחד שהוא ספק בכור, מה דינו? ר' טרפון אומר:
 יחלוקו הבעלים והכהן. ר' עקיבא אומר: כיון שיש ספק אם הוא הכבוד
 — יישאר ביד הבעלים, שכן
המוציא ממון מחזקת חבירו עליו
 מוטלת הראיה ששלו הוא. וכל זה
 אם נולדו שני זכרים, ואחד מהם
 בוודאי בכור, אלא שיש ספק איזה
 מבין השניים. אבל אם נולדו זכר
 ונקבה ואז ייתכן שאין כאן כלל
 בכור — אין כאן לכהן כלום לדעת
 הכל.

א גמרא אמרי דבי [אמר]
 בבית מדרשו של
רבי ינאי: לרבי יוסי הגלילי
שמעין ליה דאמר [שמענו אותו
 שהוא אומר] במשנתנו כי אפשר
לצמצם, כלומר, ייתכן ששני דברים
 מתרחשים בדיוק יחד, בדבר שקורה
בידי שמים, כלומר, מאליו, וכגון
 יציאת שני ראשים כאחד. וכל שכן
 שהוא סבור שאפשר לצמצם בדבר
 שנעשה בידי אדם, שמכוון לעשות
 בדיוק ובמכוון. ואולם רבנן [חכמים].

שמענו אותם במשנתנו שהם אומרים: בידי שמים אי אפשר לצמצם,
 שאין להניח שדבר הנעשה מאליו נעשה בדיוק מוחלט. לענין צמצום
בידי אדם, שמכוון לעשות דבר בדיוק, מאי [מה] דעתם? ומציעים,
תא שמע [בוא ושמע] ראייה לדבר ממה ששינו במשנה: חוט של
סיקרא (צבע אדום) היה חוגרו למזבח באמצע גובהו, כדי להבדיל
 בין מקום דמים העליונים, שצריך ליתנם בחציו העליון של המזבח,
 ובין מקום דמים התחתונים, שצריך לזרוקם בחציו התחתון. ואי
אמרת [ואם אתה אומר] שלדעת חכמים אי אפשר לצמצם גם בידי
אדם, הרי ייתכן שלא היה חוט הסיקרא בדיוק באמצע, ונמצא כשהוא
 נותן את הדם בסמוך לו, זימנין דקא יהיב [פעמים שהוא נותן]
עליונים למטה מאמצע המזבח, ותחתונים למעלה משם! ומשיבים:
 מדובר היה דמרווח בה פורתא [שמרווח. מרחיב אותו מעט] את חוט
 הסיקרא, וכך כשהוא נותן למעלה ולמטה ממנו בוודאי עושה כדין.

וחייב במתנות — כשישחטנו יתן לכהן את הזרוע והלחיים, וקחם משנה
 היא זו. ורבי יוסי פוטר — מפרש בגמרא. יחלוקו — דחור זו רבי טרפון
 ממאלי דלמר לעיל כדמפרש בגמרא. דספירא ליה דאפילו כשהן חייב מעלין את
 היפה דמיים לשניהם, שחלקו בשניהם, הלכך מת אחד מהן יחלוקו את החי.
 זכר ונקבה אין כאן כלום לכהן
 — דשמא נקבה ינאה תולה, והמוציא
 מחצירו עליו הראיה. והכא אפילו רבי
 טרפון מודה. דהתם הוא דפליג משום
 דוודאי חד מינייהו לכהן, הלכך יפה כחו
 לחלוק בשוה. אלא הכא הורע כחו,
 דשמא לא שייכא צבורה כלל. ומיהו,
 ירעה עד שיסתאז ואחר כך יאכלנו,
 דספק הוא.

גמרא אפשר לצמצם בידי
 שמים — כגון הך לידה,
 ואף על גב דאין מקפידין צכן. וכל
 שכן בידי אדם — דמתכוונין לזמנא
 שום מדה או שום דבר, דוודאי אפשר
 לזמנא. בידי אדם — שמתכוונין
 ומודדין כדי לזמנא, מאי אפשר לזמנא
 או לא? חוגרו — לזמנא צלמנע
 גוזהו הוא. קיהיב דמים עליונים —
 הראויים להנמן למעלה מאמצעיתו, וקא
 יהיב להו למטה. דשמא לא זמנאו יפה
 ועשו את החוט למטה מאמצעיתו
 הרצה, וכי נותנין דמים עליונים למעלה מן החוט מעט — איכא למימר:
 למטה מאמצעיתו הוא. ותחתונים למעלה — דשמא למעלה מאמצעיתו נתנו
 את החוט. דמרווח ביה פורתא — לעולם אי אפשר לזמנא. והכא — כגון
 שעשו את החוט רחב, מאחר שמדדו והתחילוהו צלמנע הרחיבוהו למטה
 ולמעלה. דממה נפשך, למטה ידיה היו תחתונה של מוצת, ולמעלה ידיה היו
 עליונה, צלא שום ספיקא.

תוספות

זכר ונקבה אין לכהן כלום — אאפילו יוצא שני ראשים כאחד קאי. ומודה
 רבי יוסי הגלילי הכא, דאף על גב דאפילו אי כוליה רחם מיקדשי, מכל
 מקום מין במינו אינו חוצץ, כדאמר בפרק קמא (בכורות ט,ב), הכא שהיא
 נקבה והוא פטר רחם כמוה — בטלה בכורתו לגמרי. ולא דמי להיא דפרק
 "בתמה המקשה" (חולין ע,א): כרכנו אחרות והוציאנתו, דהתם איירי כדנפק

הוא דרך ראשו והיא דרך מרגלותיה, דלא הויה איהי פטר רחם.
אפשר לצמצם בידי שמים — פירש בקונטרס: כגון הך דלידה, דאף על גב דאין מקפידין בכך, וכל שכן בידי אדם — במתכוונים לצמצם שום מדה או
 שום דבר, דודאי אפשר לצמצם. וקשה לרבינו יצחק: כי קא מבעיא ליה לרבנן, דבידי שמים אי אפשר לצמצם בידי אדם מאי — היכי פשיט
 מצמצם מכוון בין שתי עיירות? הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונין למדוד, מכל מקום לרבנן אי אפשר לזמנא מצומצם בין שתי
 עיירות, דכיון דבידי שמים הוא, שמעצמו נפל שם מתחלה ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון! ונראה לרבי: דאפילו למאן דאמר אי אפשר
 לצמצם בידי שמים אף שפעמים שנמדד בו שהוא מצומצם. אלא הכי קאמר: אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים — כגון לידה דהכא, שאין פנאי לברר
 ולדקדק אי זה יצא תחלה, ולכך אין שניהן לכהן. אבל בידי אדם — שיש שהות לברר, מיבעיא לן. ופשיט ליה מנמצא מכוון בין שתי עיירות. דאי

עיונים
זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום רש"י מסביר כי הדברים נאמרים לשיטת חכמים
 הסבורים כי לא ייתכן ששני הולדות יצאו כאחד. ודוקא בשני זכרים אחד מהם
 ניתן לכהן. אבל בזכר נקבה — שמה הנקבה יצאה תחילה, והמוציא מחבירו עליו
 הראיה. אבל התוס' פירשו כי הלכה זו נאמרה גם לדעת ר' יוסי הגלילי, הסבור כי
 ייתכן שראשיהם יצאו כאחד. וטעם הדבר שאין לכהן כלום הרי זה משום שנאמר
 "פטר כל רחם", ומכאן דייקו שהבכור צריך שיפטר את כל פתח הרחם כשהוא נולד
 (ראה לעיל ט,ב). והרי אם יצאו שני ראשיהם כאחד — ראש הנקיבה מהווה חציצה
 בינו לבין חלק מפתח הרחם. ויש שהעיר כי קיימת מחלוקת להלכה בין שני
 הפירושים, שכן לשיטת רש"י הזכר הריהו ספק בכור, ולכן דינו שירעה עד שיפול בו
 מום, ורק אז יישחט. ואילו לפירוש התוס' אין זה משום ספק, והריהו איפוא חולין גמור
 (רש"י).

בידי שמים אי אפשר לצמצם בידי אדם מאי שני פירושים עיקריים למהלך הסוגיה
 כאן, המבוססים על פירוש שונה של "אי אפשר לצמצם". מדברי רש"י עולה כי הכוונה
 היא שכאשר דברים נעשים בטבעו של עולם, ולא ביד מכוונת — לא ייתכן ששני דברים
 יתרחשו ממש כאחד. או שמדובר בהסתברות אפסית, שלא ניתן להסתמך עליה כלל
 מבחינת ההלכה. מה שאין כן כאשר מדובר במעשה מכוון בידי אדם — יש לומר כי
 פעולה או מידה שהוא עושה במכוון הריהו מדוייקת (ראה מהר"ט אלגאזי). אבל בתוס'
 מסבירים כי הדיון בענין לידה, האם "אי אפשר לצמצם" אינו בשאלה העקרונית האם
 מציאות כזו אפשרית או לא. אלא בשאלה המעשית — האם יש להניח כי אכן הדברים
 נבחנו כראוי. ולדעת חכמים, ביציאת שני ראשים כאחד בלידה מניחים כי הדברים אינם
 מדוייקים, משום שאין שהות ופנאי לברר את הדבר. ולפיכך שואלת הגמרא: האם כאשר
 יש שהות לאדם לדייק ולכוון בעשיית דבר, או כאשר יש לו אפשרות ופנאי למדוד
 לאחר מעשה — האם אז יש להניח כי "אפשר לצמצם"?

תא שמע חוט של סיקרא כו' והנהגה היא שדעת סתם משנה במסכת מדות הריהו
 כדעת חכמים במשנה שלנו, ולא כדעת היחיד של ר' יוסי הגלילי. וכן דברי ר' אליעזר

הבחינה פ"ב ה"ט.

תא שמע ממדת כלים — לאמר רחמנא (שמות כה): "ועשית שלחן", אלמא, למלמנו יפה ועשאוהו צלמוסיו מלומלמות. שאני התם דאמר רחמנא עביד ובכל היכא דמצית למיעבד ניהא ליה — ולעולם לא למלמו יפה. הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל — כל מלאכת המצות. דוד אמרו לפסוק זה, ולא גרסינן ליה הכא. חלקו לשנים —

תא שמע ממדת כלים, ממדת פלים, ממדת מזבח. — שאני התם דרחמנא אָמר: עביד, ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליה, "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל". אָמר רב קטינא, תא שמע: יחלקו לשנים והן שוין — שניהן טמאים, לפי שאי אפשר לצמצם. אָמר רב פהנא: שאני פלי חרס — הואיל ויש בו גומות. תא שמע: דנמצא מכוון בין שתי עירות — שתייהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר; מאי טעמא? לאו משום דקסבר: בידי אדם אפשר לצמצם, ו"קרובה" — ואפילו קרובות? — לא, רבי אליעזר

— תנור שנטמא, וחלקו לשנים והן שוין — טמאין, דאי אפשר למלמס, ובכל חד וחד איכא למימר הכא איכא רובא, וקיימא לן: תנור — שריו צרוזו, צ"העור והרוטב" (סולין קכד, ה). ויש בו גומות — שאינו נחלק בשוה, אלא כשצורין אותו — חמיכות (קרקע) צולטות זו, ועושה צוה גומא וכן במקומות הרבה, והילכך אי אפשר לשער אותן צליות. נמצא — חלל מכוון בין שתי עירות, שאין זו קרובה לו יותר מזה ללוס. אפשר לצמצם — ולמדוד יפה כיוונו, שמהן קרובות זו כזו. וקסבר: "קרובה" דכתב בקרא (דברים כג): "הקרובה אל החלל" — אפילו קרובות משמע, שאם יש שתי קרובות לו בשוה — שמהן עורפות. דאי אי אפשר למלמס, אלא ודאי אחת קרובה מהצד שמי עגלות? יציאו אחת בשותפות כדאמרינן לקמן, ויתנו ויאמרו בני האמת: אם אחת קרובים ממנו — יהא חלקנו מחול לכם ותכפר עליכם, ואם אחרת קרובים ממנו — תלקכם יהא שלנו ותכפר עלינו.

תוספות

אמרת אי אפשר לברר אם הוא מצומצם, אף על גב דפרישית דזימנין דמיקרי שהוא מצומצם, כיון דאי אפשר להבחין — לא יביאו שתי העגלות מספק, דמילתא דלא שכיחא היא ואין לנו לתלות מספק שאירע כן. ובמסקנא פשיטין דלרבנן אי אפשר לצמצם, ואפילו אדם. ומתוך הא דפליגי אמוראי בפרק קמא דעירובין (טז, ב) בפרוך כעומד, ופרק שני דחולין (כח, ב) במחצה על מחצה קרוב, היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי, דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם. ואין לומר דקרי פרוץ כעומד — כשדומה לנו שהם שוים דאף על גב דשמא אינם שוים, וכן מחצה על מחצה דשחיתה. דהא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד — משום דאמר רחמנא למשה: שחוט רובא וגדור רובא. דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק, משום דשמא שייך רובא. והא דפריך בגיטין בפרק "הזורק" (עח, א): והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת, דמפרש: כגון דאתו תרווייהו בהדי הדדי בארבע אמות. ואפילו יהא הלכה כרבי יוסי הגלילי, מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך, שאין רגילות להיות הדבר מצומצם, וסתמא לא כווננו בבת אחת לבא. ובפרק "שבועת העדות" (שבועות לב, א) גבי כפרו שניהם כאחת, פריך: והא אי אפשר לצמצם! ומשני: הא מני — רבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן משני: אפילו תימא רבנן כו' — משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי. וכן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כח, א) גבי אחיות איני יודע מי שנאן, אמרינן: אליבא דרבי יוחנן לא סתים לן תנא כרבי יוסי הגלילי. לכך נראה, דבידי שמים אין הלכה כמותו, והך דשבועות וארבע אחין — הווי בידי שמים. אבל בידי אדם הלכה כמותו, כדמוכחא ההיא דחולין ועירובין. ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דעירובין (ה, ב): לחי המושך מדופנו של מבו פחות מארבע אמות — אין צריך לחי אחר להתירו, וארבע אמות — צריך לחי אחר להתירו. וקאמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא במבוי (שמונה, אבל במבוי) שבע — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. רב אשי אמר: מבו שמונה לא צריך לחי, מה נפשך: אי עומד נפש — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפש — נדון משום לחי. פירוש: דאם כן אין בלחי (עשרה) [ארבע] אמות. מאי אמרת, דשוו תרווייהו כי הדדי — הוה ליה ספק דבריהם, ולחקל, משמע דאי אפשר לברר הדבר! ויש לומר: דלעולם אפשר למדוד, אלא לא הטרירו חכמים למדוד שם מספק, כיון דבין עומד נפש בין פרוץ נפש ליכא חשש איסור, אלא אם כן הם שוים, ומילתא דלא שכיחא היא. ומכל מקום, אם היה איסורא דאורייתא — היה אסור, כיון שאפשר למדוד. וזה אין להקשות על רב אשי: כי שוו כי הדדי נמי לשתרי, דקיימא לן פרוץ כעומד מותר! דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור. והרב רבי שמעון מייבבלא היה מפרש: דפרוץ כעומד, ומחצה על מחצה כרוב — סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם. ומאן (דשרי) [דאסר] כשדומה לנו שהפרוץ כעומד — משום דאימר פרוץ מרובה, ואם תמצא לומר שהם שוים — רחמנא אמר: גדור רובא. ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב. והשתא ניהא טפי ההיא דספק דבריהם לחקל, כיון דאי אפשר למדוד. אבל קשיא לרבי: דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא דשמא הם שוים, אף על גב דאי עומד נפש מותר ואי פרוץ נפש מותר. ואם כן היכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עירות? התם נמי, אף על גב דאי אפשר לכוון ולצמצם — מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שוים! ועוד, דמאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר רחמנא למשה: גדור רובא, שחוט רובא, ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר. אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור — היה מותר, כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא, ולא אסר מטעם דשמא הפרוץ מרובה. ואם כן, ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תישתרי, כיון דבין פרוץ (מעומד) נפש, בין עומד נפש — מותר. ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרוץ כעומד. והא אפשר לצמצם, גבי אם יש ריוח ביניהם (סוכה טו, ב) — אין לדקדק שום דבר, דרבינו חננאל גריס: "והא אי אפשר לצמצם". וכן רבינו שמעון. ולרבינו תם נמי אין ראייה שיהא הלכה כן. דלא הוי כמו "אי אפשר לצמצם" בעלמא, אלא כלומר: אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אור משהו בין הסכך לשפוד, כמו שפירש שם. ובההיא דסוף מכילתין (ס, ב): יצאו שנים בעשירי וקראו "עשירי", משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים. דאי כרבנן דאי אפשר

מסורת הש"ס
ג. בבורות כח, ב. תו"כ ויקרא יא, לה. ילק"ש תורה תקמא.
ד. משנה סוטה מה, ב. תוספתא נגעים פ"א יג. ספרי ומדרש תנאים דברים כא, ג. ילק"ש תורה תתקכג.
ה. סוטה שם.

גדרות

שאני התם — עלי השכיל בכתי"מ ובש"מ ועוד: שאני התם דרחמנא אמר [עביד כדכתיב] הכל בכתב מיד ה' השכיל וראה ברשיי ובעיונים.
שתייהן מביאות שתי עגלות יש בכתי"מ: מביאות שתי עגלות.

כהנא: אין מכאן ראייה, כי שאני [שונה] כלי חרס, שלא ניתן לכוון את הדבר, וגם לא למדוד אותו במדוייק, הואיל ויש בו גומות, שיש בקצות השברים שקעים ובליתות. ומציעים, תא שמע [בוא ושמע] ראייה מדין הרג שנמצא מוטל בדרך ולא נודע מי הרגו, שהתורה צויתא למדוד ממנו אל הערים הסמוכות, והעיר הקרובה ביותר צריכה להביא עגלה ערופה. וכך שנינו במשנה: נמצא מכוון בין שתי עירות, קרוב לשתיהן במידה שווה — שתייהן מביאות שתי עגלות, כל עיר עגלה אחת, אלו דברי ר' אליעזר. מאי טעמא [מה הטעם]? לאו משום דקסבר [האם לא משום שהוא סבור] שבידי אדם אפשר לצמצם, וכדעת חכמים במשנתנו, ושתי הערים באמת קרובות בשווה אל החלל. ומה שנאמר "העיר הקרובה אל החלל" (דברים כא, ג) בלשון יחיד אינו בדוקא, אלא כוונתו — ואפילו קרובות? ודוחים: לא, ר' אליעזר

וכן מחצה על מחצה דשחיתה. דהא מפרש טעמא דלא הוי כרוב וכעומד — משום דאמר רחמנא למשה: שחוט רובא וגדור רובא. דתיפוק לי דבלאו הכי היה אסור מספק, משום דשמא שייך רובא. והא דפריך בגיטין בפרק "הזורק" (עח, א): והא אי אפשר לצמצם, גבי מחצה על מחצה מגורשת ואינה מגורשת, דמפרש: כגון דאתו תרווייהו בהדי הדדי בארבע אמות. ואפילו יהא הלכה כרבי יוסי הגלילי, מכל מקום דוחק הוא להעמיד המשנה בכך, שאין רגילות להיות הדבר מצומצם, וסתמא לא כווננו בבת אחת לבא. ובפרק "שבועת העדות" (שבועות לב, א) גבי כפרו שניהם כאחת, פריך: והא אי אפשר לצמצם! ומשני: הא מני — רבי יוסי הגלילי. ורבי יוחנן משני: אפילו תימא רבנן כו' — משמע דאין הלכה כרבי יוסי הגלילי. וכן בפרק "ארבעה אחין" (יבמות כח, א) גבי אחיות איני יודע מי שנאן, אמרינן: אליבא דרבי יוחנן לא סתים לן תנא כרבי יוסי הגלילי. לכך נראה, דבידי שמים אין הלכה כמותו, והך דשבועות וארבע אחין — הווי בידי שמים. אבל בידי אדם הלכה כמותו, כדמוכחא ההיא דחולין ועירובין. ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דעירובין (ה, ב): לחי המושך מדופנו של מבו פחות מארבע אמות — אין צריך לחי אחר להתירו, וארבע אמות — צריך לחי אחר להתירו. וקאמר רב הונא ברבי יהושע: לא אמרן אלא במבוי (שמונה, אבל במבוי) שבע — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ. רב אשי אמר: מבו שמונה לא צריך לחי, מה נפשך: אי עומד נפש — ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, ואי פרוץ נפש — נדון משום לחי. פירוש: דאם כן אין בלחי (עשרה) [ארבע] אמות. מאי אמרת, דשוו תרווייהו כי הדדי — הוה ליה ספק דבריהם, ולחקל, משמע דאי אפשר לברר הדבר! ויש לומר: דלעולם אפשר למדוד, אלא לא הטרירו חכמים למדוד שם מספק, כיון דבין עומד נפש בין פרוץ נפש ליכא חשש איסור, אלא אם כן הם שוים, ומילתא דלא שכיחא היא. ומכל מקום, אם היה איסורא דאורייתא — היה אסור, כיון שאפשר למדוד. וזה אין להקשות על רב אשי: כי שוו כי הדדי נמי לשתרי, דקיימא לן פרוץ כעומד מותר! דהתם קאי על רב הונא בריה דרב יהושע דסבירא ליה פרוץ כעומד אסור. והרב רבי שמעון מייבבלא היה מפרש: דפרוץ כעומד, ומחצה על מחצה כרוב — סברי כרבנן דאי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם. ומאן (דשרי) [דאסר] כשדומה לנו שהפרוץ כעומד — משום דאימר פרוץ מרובה, ואם תמצא לומר שהם שוים — רחמנא אמר: גדור רובא. ובענין זה יש לפרש ההוא דמחצה על מחצה כרוב. והשתא ניהא טפי ההיא דספק דבריהם לחקל, כיון דאי אפשר למדוד. אבל קשיא לרבי: דמשמע דספיקא דאורייתא היה אסור מטעם חששא בעלמא דשמא הם שוים, אף על גב דאי עומד נפש מותר ואי פרוץ נפש מותר. ואם כן היכי דייק מנמצא מכוון בין שתי עירות? התם נמי, אף על גב דאי אפשר לכוון ולצמצם — מודו רבנן דמביאות שתי עגלות משום חששא דאורייתא דשמא הם שוים! ועוד, דמאן דאסר פרוץ כעומד לא אסר אלא מטעם דאמר רחמנא למשה: גדור רובא, שחוט רובא, ואיכא למתלי טפי לאיסור מלהיתר. אבל אם היה לתלות להיתר יותר מלאיסור — היה מותר, כדאשכחן מאן דשרי משום דאמר רחמנא למשה לא תשייר רובא, ולא אסר מטעם דשמא הפרוץ מרובה. ואם כן, ההיא דלחי אפילו הוי ספק דאורייתא תישתרי, כיון דבין פרוץ (מעומד) נפש, בין עומד נפש — מותר. ומהא דפריך בההיא שמעתא דפרוץ כעומד. והא אפשר לצמצם, גבי אם יש ריוח ביניהם (סוכה טו, ב) — אין לדקדק שום דבר, דרבינו חננאל גריס: "והא אי אפשר לצמצם". וכן רבינו שמעון. ולרבינו תם נמי אין ראייה שיהא הלכה כן. דלא הוי כמו "אי אפשר לצמצם" בעלמא, אלא כלומר: אי אפשר לצמצם בשום ענין שלא יהא אור משהו בין הסכך לשפוד, כמו שפירש שם. ובההיא דסוף מכילתין (ס, ב): יצאו שנים בעשירי וקראו "עשירי", משמע דסבר ליה כרבי יוסי הגלילי אפילו בידי שמים. דאי כרבנן דאי אפשר

עיונים

— עגלה זו נערפת עבורכם, ואם אנו קרובים — עגלה זו נערפת עבורנו (רבינו גרשון בעמוד הבא). ומדברי רש"י משמע כי העגלה צריכה לבוא כולה משל העיר הקרובה. ולפיכך צריכים להתנות שהעיר שאינה קרובה מוחלת על חלקה בעגלה לטובת העיר הקרובה.

אורה ההלכה

חלקו לשנים והן שוין תנור שנטמא וחילקו לשנים בשווה — כל אחד מהן טמא, לפי שאי אפשר לכוון. כברייתא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות כלים פט"ז ה"ב).